INHALT

Europa: Politik, Wirtschaft und Kultur

Janusz Józef Węc, Die Perspektive von EU--Vertragsänderungen bis 2025 Jahr und ihre Implikationen für Polen

Marek Rewizorski, Zwischen Feilschen und Argumentieren: Kontextueller Blick auf die Rolle der EU in der G20

Sebastian Paczos, Politische Führung in der Europäischen Union in Zeiten der Krise

Tomasz Morozowski, Die Europäische Union auf der Suche nach einer Antwort auf die wirtschaftliche Expansions Chinas in Europa

Wojciech Bąba, Die Beziehungen postsowjetischer Staaten Europas mit der Europäischen Union– Stand und Perspektiven

Katarzyna Nagel, Determinanten aktiver Arbeitsmarktpolitik in den Staaten Mittelosteuropas

Magdalena Kapela, Katarzyna Osiecka, Einfluss der Arbeitskosten auf den polnischen Export

Grzegorz Dybowski, Qualitätsveränderungen im globalen Ernährungssystem

Jerzy Menkes, Anna Kociołek-Pęksa, Das Axiom der Menschenrechte als Maßstab des Pragmatismus der Vereinten Nationen. Ein neues Sicherheitsparadigma und die Menschenrechte – Metaphorisierung im Recht

Cezary Kościelniak, Krise oder die Suche nach einer neuen Formel für die Humboldtuniversität

Anna Szczepańska-Dudziak, Das Konsultat der USA in Poznań – Im Schatten des Kalten Krieges (1946-1951)

Katarzyna Jędraszczyk, Die orthodoxe Kirche in der Ukraine und Russland nach 2013 und die politischen Herausforderungen des russisch-ukrainischen Konflikts sowie der Frage der Grenzen der Souveränität

Julita Rachwalska, Pole-Katholik, Deutscher-Protestant – National-konfessionelle Stereotypen in der Bevölkerung von Kościerzyna in der Zwischenkriegszeit 1920-1939

Marlena Dzikowska, Marian Gorynia, Barbara Jankowska, Aleksandra Kania, Katarzyna Mroczek--Dąbrowska, Piotr Trąpczyński, Die globale Wirtschaftskrise aus einer makro- und mikroökonimischer Perspektive Polens und Griechenlands

CONTENTS

Europe: Politics, Economy, Culture

Janusz Józef Węc, Perspectives of the system reform of the European Union by 2025. Implications for Poland

Marek Rewizorski, Between bargaining and arguing. Contextual view on the European Union's role in the G20

Sebastian Paczos, Political leadership in the European Union during crisis

Tomasz Morozowski, The European Union in search of an answer to the Chinese economic expansion in Europe

Wojciech Bąba, Relations between the European countries of the former USSR and the European Union – current state and future perspectives

Katarzyna Nagel, Determinants of Active Labour Market Policy in Central and Eastern European countries

Magdalena Kapela, Katarzyna Osiecka, The impact of labour costs on Polish export

Grzegorz Dybowski, Quality changes in the world food system

Jerzy Menkes, Anna Kociołek-Pęksa, The axiology of human rights as a determinant of the UN's pragmatism. A new paradigm of security and human rights – metaphorization in the law

Cezary Kościelniak, Crisis or a quest for a new formula of the Humboldtian university

Anna Szczepańska-Dudziak, The US Consulate in Poznań - in the shadow of Cold War rivalry (1946-1951)

Katarzyna Jędraszczyk, The Orthodox Church in Ukraine and Russia after 2013 in the face of political challenges, the Ukrainian-Russian conflict, and questions about the limits of sovereignty

Julita Rachwalska, A Polish Catholic, a German Evangelical – the presence of a national and confessional stereotype among the inhabitants of Kościerzyna in the interwar period (1920-1939)

Marlena Dzikowska, Marian Gorynia, Barbara Jankowska, Aleksandra Kania, Katarzyna Mroczek--Dąbrowska, Piotr Trąpczyński, Global economic crisis – a macro- and microeconomic perspective in Poland and Greece

PL ISSN 0033-2437

PRZEGLĄD ZACHODNI

1 (366) 2018

Czasopismo Instytutu Zachodniego w Poznaniu

1 (366) 2018

PRZEGLĄD ZACHODNI

Europa: polityka, gospodarka, kultura

Zmiany ustrojowe w Unii Europejskiej do 2025 r.

Kontekstualne spojrzenie na rolę Unii Europejskiej w G20

Przywództwo polityczne w Unii Europejskiej w dobie kryzysu

Ekspansja gospodarcza Chińskiej Republiki Ludowej w Europie

Relacje europejskich państw b. ZSRR z Unią Europejską

Polityka rynku pracy w krajach Europy Środkowo-Wschodniej

Wpływ kosztów pracy na polski eksport

Zmiany w światowym systemie żywnościowym

Aksjologia praw człowieka w pragmatyce ONZ

Kryzys czy nowa formuła uniwersytetu humboldtowskiego

Konsulat USA w Poznaniu (1946-1951)

Cerkiew prawosławna na Ukrainie i w Rosji po 2013 roku

Stereotyp narodowościowo-wyznaniowy wśród ludności kościerskiej okresu międzywojennego

Perspektywa makro- i mikroekonomiczna globalnego kryzysu w Polsce i Grecji

Instytut **Zachodni**

tło 20 % czerni

tło 20 % czerni

1 (366)
2018

PRZEGLĄD ZACHODNI

Czasopismo
Instytutu Zachodniego
w Poznaniu

Kwartalnik

Instytut Zachodni

EUROPA: POLITYKA. GOSPODARKA, KULTURA…

5 Od Redakcji

7 *Janusz Józef Węc*, Perspektywy zmian ustrojowych w Unii Europejskiej do 2025 r. Implikacje dla Polski

33 *Marek Rewizorski*, Między targami a argumentacją. Kontekstualne spojrzenie na rolę Unii Europejskiej w G20

49 *Sebastian Paczos*, Przywództwo polityczne w Unii Europejskiej w dobie kryzysu

63 *Tomasz Morozowski*, Unia Europejska w poszukiwaniu odpowiedzi na ekspansję gospodarczą Chińskiej Republiki Ludowej w Europie

81 *Wojciech Bąba*, Relacje europejskich państw b. ZSRR z Unią Europejską – stan i perspektywy

97 *Katarzyna Nagel*, Determinanty aktywnej polityki rynku pracy w krajach Europy Środkowo-Wschodniej

113 *Magdalena Kapela, Katarzyna Osiecka*, Wpływ kosztów pracy na polski eksport

131 *Grzegorz Dybowski*, Zmiany jakościowe w światowym systemie żywnościowym

147 *Jerzy Menkes, Anna Kociołek-Pęksa*, Aksjologia praw człowieka jako wyznacznik pragmatyzmu ONZ. Nowy paradygmat bezpieczeństwa i prawa człowieka – metaforyzacje w prawie

161 *Cezary Kościelniak*, Kryzys czy poszukiwanie nowej formuły uniwersytetu humboldtowskiego?

177 *Anna Szczepańska-Dudziak*, Konsulat USA w Poznaniu – w cieniu zimnowojennej rywalizacji (1946-1951)

191 *Katarzyna Jędraszczyk*, Cerkiew prawosławna na Ukrainie i w Rosji po 2013 r. wobec wyzwań politycznych, konfliktu rosyjsko-ukraińskiego oraz pytań o granice suwerenności

211 *Julita Rachwalska*, Polak-katolik, Niemiec-ewangelik – obecność stereotypu narodowościowo-wyznaniowego wśród ludności kościerskiej okresu międzywojennego (1920-1939)

RAPORTY Z BADAŃ

225 *Marlena Dzikowska, Marian Gorynia, Barbara Jankowska, Aleksandra Kania, Katarzyna Mroczek-Dąbrowska, Piotr Trąpczyński*, Globalny kryzys gospodarczy – perspektywa makro-i mikroekonomiczna w Polsce i Grecji

OCENY I OMÓWIENIA

243 Piotr Oleksy, Wspólnota z przypadku. Studium tożsamości mieszkańców Naddniestrza (omów. *Grzegorz Skrukwa*)

Z KRONIKI NAUKOWEJ

247 *Hans-Jűrgen Abromeit*, 500 Jahre Reformation. Luthers Welt, Luthers Weg, Luthers Wirkung

257 *Agata Haas, Robert Wieczorek*, Colloquium Opole 2017. W 500-lecie Reformacji. Dziedzictwo, miejsce i przyszłość chrześcijaństwa

259 *Karol Janoś*, Europa socjalna? Trójkąt Weimarski wobec rynku pracy w UE

Raporty

GLOBALNY KRYZYS GOSPODARCZY

PERSPEKTYWA MAKRO- I MIKROEKONOMICZNA W POLSCE I GRECJI

WPROWADZENIE

Badania dotyczące globalnego kryzysu gospodarczego z 2009 r.[1] koncentrują się zasadniczo na jego przyczynach, objawach i efektach. Badacze, którzy przyjmują perspektywę makroekonomiczną zwykle odnoszą swoje dociekania do aspektów powiązanych z rozwojem gospodarczym poszczególnych krajów (zob. np.: Changyong, Jun i Chen (2012); Filippov, Kalotay (2011); Ene, Gheorghiu i Cristea (2011); Devarajan, Kasekende (2011), Matysek-Jędrych (2014) lub wiążą je z aspektami politycznymi (zob. np.: Devarajan, Kasekende (2011)). W badaniach skoncentrowanych na wspomnianym kryzysie można wskazać także studia przeprowadzone przez przedstawicieli polskiego środowiska naukowego i nawiązujące do polskiego kontekstu instytucjonalno-gospodarczego (zob. np.: Gorynia i Kowalski 2009; *Kryzys globalny. Początek…* (2009); Nawrot (2009); *Kryzys 2008 a pozycja…* (2011); *Kryzys finansowy i jego…* (2011); *Zmiany instytucjonalne w…* (2013)).

Tym, co daje się zauważyć w odniesieniu do badań nad globalnym kryzysem gospodarczym z 2009 r., jest stosowanie wielu różnych wskaźników aktywności gospodarczej w odniesieniu do pojedynczych gospodarek narodowych. Specyfika poszczególnych organizmów gospodarczych uzasadnia uzupełnianie analiz opartych na danych zagregowanych studiami przypadków wybranych gospodarek narodowych, które z racji odmiennych uwarunkowań instytucjonalnych mogą bardzo różnie znosić zjawiska kryzysowe i wracać do przedkryzysowej dynamiki gospodarczej.

---

[1] Należy tutaj podkreślić umowność i wieloznaczność definicji kryzysu. W zależności od zestawów wskaźników zastosowanych do wyznaczania kryzysu gospodarczego oraz minimalnej długości okresu jego występowania, można przyjmować różne ramy czasowe wystąpienia tego zjawiska. W artykule przyjęto, że kryzys gospodarczy występuje w wypadku co najmniej rocznego okresu spadku wartości realnego PKB lub innych wskaźników koniunktury gospodarczej dla rozliczenia w ujęciu rocznym. Z tej perspektywy o wystąpieniu globalnego kryzysu gospodarczego można mówić tylko w odniesieniu do 2009 r. Niemniej jednak, ponieważ dane dotyczące gospodarki światowej stanowią zagregowane wartości wskaźników dla poszczególnych gospodarek narodowych, w określonych krajach kryzys gospodarczy mógł trwać dłużej lub nie wystąpić w ogóle. Ponadto skutki wystąpienia globalnego kryzysu gospodarczego w wielu gospodarkach narodowych były odczuwalne również po jego wystąpieniu, w szczególności w latach 2010-2011.

Celem niniejszego artykułu jest scharakteryzowanie i ocena sytuacji gospodarczej Polski przez pryzmat wybranych wskaźników aktywności gospodarczej w okresie globalnego kryzysu gospodarczego na tle jednego z krajów Unii Europejskiej – Grecji, która miała bardzo duże trudności w powrocie do przedkryzysowego poziomu rozwoju gospodarczego[2]. Autorzy podejmując próbę przybliżenia istoty globalnego kryzysu gospodarczego i powrotu do przedkryzysowej dynamiki gospodarczej na poziomie wskaźników makroekonomicznych celowo odwołali się do doświadczeń Polski i Grecji. Oba kraje, będąc członkami tego samego ugrupowania integracyjnego, w wyraźnie odmienny sposób doświadczyły wpływu globalnego kryzysu gospodarczego. Grecja jest jednym z krajów, które zostały najsilniej dotknięte kryzysem gospodarczym, o czym świadczyło kształtowanie się wskaźników opisujących jej koniunkturę gospodarczą w tym okresie i jednocześnie zetknęła się z poważnymi barierami w procesie wychodzenia z kryzysu. Drastyczne pogorszenie się wskaźników gospodarczych w Grecji było konsekwencją nie tylko globalnego kryzysu gospodarczego, ale również wewnętrznych problemów tego kraju. Poważne trudności z dotrzymywaniem kryteriów konwergencji przez Grecję – co bezpośrednio wiązało się z jej przynależnością do UE i prowadzenie niewłaściwej polityki gospodarczej – spowodowało nierównowagę w gospodarce greckiej. Polska i Grecja w momencie zarażania się globalnym kryzysem gospodarczym znajdowały się w diametralnie różnej kondycji gospodarczej, co – jak się okazuje – miało kolosalne znacznie dla powrotu tych krajów do przedkryzysowej dynamiki gospodarczej.

W artykule przedstawiono najpierw w sposób syntetyczny genezę globalnego kryzysu ekonomicznego. Następnie przeprowadzono analizę oraz ocenę wskaźników aktywności gospodarczej na podstawie danych z bazy *World Development Indicators* na poziomie makroekonomicznym z perspektywy gospodarki Polski i Grecji. Wreszcie odwołując się do wyników badań innych autorów, zasygnalizowano mikroekonomiczny wymiar konsekwencji kryzysu w skali wybranych gospodarek narodowych.

GENEZA GLOBALNEGO KRYZYSU GOSPODARCZEGO

W artykule przyjmuje się, że kryzys gospodarczy występuje w wypadku co najmniej rocznego okresu spadku wartości realnego PKB lub innych wskaźników koniunktury gospodarczej dla rozliczenia w ujęciu rocznym i że nie należy go utożsamiać ze spowolnieniem gospodarczym czy krachem gospodarczym (Dzikowska, Gorynia, Jankowska 2015). Pierwotnych źródeł globalnego kryzysu gospodarczego w 2009 r. można upatrywać w nadmiernie liberalnej polityce monetarnej USA po pęknięciu tzw. bańki internetowej w 2001 r. (Zelek 2011b: 39). W połączeniu z liberalizacją przepisów regulujących ochronę instytucji finansowych przed ryzykiem kredytowym przyczyniła się ona do niespotykanej ekspansji kredytowej, w tym w odniesieniu do kredytobiorców o niskiej wiarygodności kredytowej (Zioło 2011: 13). Jednocześnie okres długo utrzymywanych, niskich realnych stóp procen-

[2] Wyniki analizy wskaźników odzwierciedlających przejawy wystąpienia kryzysu gospodarczego w odniesieniu do 52 państw przeprowadzonej z wykorzystaniem metod porządkowania liniowego, pokazują, że Grecja należała do grupy państw, które miały największe trudności w powrocie przynajmniej do przedkryzysowego poziomu rozwoju gospodarczego. Pełną prezentację wyników tej analizy można odnaleźć w artykule Dzikowskiej, Goryni i Jankowskiej (2015).

towych zachęcał instytucje finansowe do poszukiwania stosunkowo wysokich nominalnych stóp zwrotu z inwestycji (NBP, 2009), w tym w postaci instrumentów finansowych o podwyższonym poziomie ryzyka[3] (Rymarczyk 2010: 17-19). Intensywna ekspansja kredytowa w krajach rozwiniętych była możliwa również ze względu na przyspieszający w ostatniej dekadzie proces włączania się gospodarek wschodzących (w tym w szczególności Chin) do gospodarki światowej (NBP 2009).

Wymienione powyżej czynniki przyczyniły się do powstania globalnej nierównowagi na rynku finansowym. Wobec objawów przegrzania amerykańskiej gospodarki, stopy procentowe zostały podniesione, zmniejszając atrakcyjność inwestowania w nieruchomości i przyczyniając się do gwałtownego załamania cen na rynku nieruchomości, a zarazem pogarszając sytuację płatniczą kredytobiorców. Jednocześnie banki korzystające z wysokiego stopnia dźwigni finansowej w momencie pojawienia się trudności z odnowieniem finansowania krótkoterminowego oraz pozyskaniem nowych źródeł finansowania zostały zmuszone do obniżenia zadłużenia (NBP, 2009: 8). Oznacza to, że wycofały one środki zaangażowane w niektóre inwestycje, w celu pozyskania płynności na spłatę zapadających zobowiązań. Efektem tego był gwałtowny odpływ kapitału z wielu rynków, w tym rynków wschodzących, oraz spadek cen aktywów. Wspomniany wcześniej wysoki stopień dźwigni finansowej sprawiał, że nawet niewielka utrata wartości aktywów powodowała problemy z wypłacalnością wielu instytucji finansowych. W związku z upadłością kilku ważnych banków, a także rosnącego ryzyka upadłości kolejnych, na rynku międzybankowym wystąpił poważny kryzys zaufania (więcej Mundell 2011; Kluza 2011; Shachmurove 2011; Kowalski, Shachmurove 2011; Szyszka 2011).

Kryzys sfery finansowej skutkował załamaniem w sferze gospodarki realnej, uwidaczniając się w ograniczeniu wydatków konsumenckich, spadku aktywności w sektorach powiązanych z nieruchomościami (w szczególności w budownictwie), jak również wzroście zadłużenia gospodarek narodowych dążących do uniezależnienia od prywatnego kapitału. W stosunkowo krótkim czasie kryzys gospodarczy został uznany za najsilniejsze pogorszenie koniunktury gospodarczej na świecie od lat 30. XX w. Jednocześnie siła jego oddziaływania nie była jednakowa dla wszystkich gospodarek narodowych. Choć w 2009 r. ponad 40% przedsiębiorstw z USA i krajów UE-15 rozważało ograniczenie zagranicznych inwestycji bezpośrednich z powodu kryzysu, wśród przedsiębiorstw z Europy Środkowej i Wschodniej oraz Ameryki Łacińskiej podobną intencję deklarowało mniej niż 20% przedsiębiorstw (UNCTAD 2009: 14). Ponadto, wyniki niektórych badań wykazują, że nowe kraje członkowskie UE, pomimo negatywnego oddziaływania globalnego kryzysu gospodarczego, stanowiły atrakcyjną lokalizację zagranicznych inwestycji w niektórych branżach, szczególnie w zakresie outsourcingu wybranych procesów biznesowych (Filippov, Kalotay 2011: 321)[4].

---

[3] Wśród przyczyn wystąpienia globalnego kryzysu ekonomicznego wskazuje się także czynniki o charakterze mikroekonomicznym, dotyczące instytucji finansowych. Najważniejsze z nich to wadliwa struktura bodźców konsumentów usług finansowych, instytucji je oferujących i zatrudnianych przez nich pracowników, błędy w technikach pomiaru i wyceny ryzyka oraz w zarządzaniu nim, niewłaściwa struktura nadzoru właścicielskiego, a także niedoskonałości systemu regulacyjnego (łącznie z polityką nadzorczą) (NBP, 2009 : 6-7).

[4] Zobacz również Kinkel (2012).

GLOBALNY KRYZYS EKONOMICZNY
WSKAŹNIKI AKTYWNOŚCI EKONOMICZNEJ W POLSCE I W GRECJI

Perspektywa Grecji

Do momentu rozpoczęcia kryzysu gospodarczego w latach 2007-2008 Grecja należała do najszybciej rozwijających się gospodarek strefy euro, po czym odnotowała bardzo duży spadek wśród tych krajów (Matsaganis 2013)[5]. Genezy tego upadku można upatrywać w narastających w latach poprzedzających dekoniunkturę problemach strukturalnych tego kraju. Grecję określano niekiedy jako gospodarkę niekonkurencyjną, z niewydajnym sektorem przemysłowym i szarą strefą sięgającą 25-20% PKB (Mitsakis 2014). Nelson, Belkin i Mix (2011) zwracają natomiast uwagę na okoliczność, iż na początku XXI w. dostęp do taniego finansowana był stosunkowo łatwy, zaś przyjęcie Grecji do strefy euro w 2001 r. sprzyjało wzrostowi zaufania ze strony inwestorów. W strefie euro nie było wówczas jasności co do skali problemów greckiej gospodarki, obejmujących niedoskonałości otoczenia instytucjonalnego (przede wszystkim wysoki poziom korupcji), niewydajny sektor publiczny czy w szczególności wysoki dług publiczny (Markantonatou 2013).

Słabość greckiej gospodarki w połączeniu z recesją w gospodarce światowej przyczyniła się do spadku popytu wewnętrznego, co skutkowało mniejszą wielkością produkcji i – w konsekwencji – zwolnieniami pracowników, a przez to również ograniczeniem wydatków konsumpcyjnych (tabela 1, s. 237). To ponownie przyczyniło się do spadku popytu, generując mechanizm tzw. błędnego koła (Folinas, Adonis 2012). W związku z próbami opanowania skutków kryzysu gospodarczego, dług publiczny w relacji do PKB wzrósł z wartości 129,4% w 2009 r. do 160,2% w 2012 r. (Mitsakis 2014). Z uwagi na groźbę bankructwa, Grecja była pierwszym krajem, który zwrócił się do Międzynarodowego Funduszu Walutowego w 2010 r. o wsparcie finansowe[6].

Pogarszająca się sytuacja gospodarcza w Grecji znalazła swoje odzwierciedlenie na rynku pracy. Bezrobocie wzrastało w istotny sposób w latach 2009-2012 (tabela 1). Matsaganis (2013) zwraca przy tym uwagę na fakt, iż zjawisko to w istotny sposób dotknęło osoby odpowiedzialne za utrzymanie gospodarstw domowych[7]. Ponadto – w przeciwieństwie do Portugali i Irlandii – w okresie kryzysu sukcesywnie malała grecka produktywność pracy (Markantonatou 2013). Sytuacji na rynku pracy nie sprzyjała także malejąca internacjonalizacja greckiej gospodarki. Z uwagi na przynależność do strefy euro, Grecja nie mogła posłużyć się deprecjacją waluty celem intensyfikacji eksportu, który odnotował istotny spadek w 2009 r. w stosunku do 2008 r. Podobnie, grecki import odnotowywał stałą tendencję spadkową do 2012 r. (*World Development Indicators 2014*). W zakresie zagranicznych inwestycji bezpośrednich nastąpił istotny spadek zarówno napływów, jak i odpływów kapitału. W przypadku tych pierwszych spadek uwidocznił się już w 2007 r., co wpisało się w światowe trendy ograniczenia działalności inwestycyjnej. W odniesieniu do tych drugich, wspomniane powyżej problemy greckiej

---

[5] W 2013 r. PKB Grecji wyrażony w cenach rynkowych spadł o 23,5% w porównaniu do poziomu z 2007 r.

[6] Z uwagi na brak skuteczności działań antykryzysowych, interwencja Międzynarodowego Funduszu Walutowego została uzupełniona o wsparcie Europejskiego Banku Centralnego i krajów strefy euro, co jednak zakończyło się umiarkowanym sukcesem (Nelson, Belkin i Mix, 2011).

[7] Poziom zatrudnienia w kategorii mężczyzn w wieku 30-44 lat spadł z 93,8% zatrudnienia w 2008 r. do 74,1% w 2013 r., Matsaganis (2013).

gospodarki przyczyniły się do spadku konkurencyjności greckich przedsiębiorstw i ograniczenia ich działalności inwestycyjnej, w szczególności na rynkach międzynarodowych.

Skutki kryzysu gospodarczego w Grecji dla przedsiębiorstw są zróżnicowane w przekroju branż i sektorów. Dekoniunktura w szczególny sposób wpłynęła na małe i średnie przedsiębiorstwa. Tylko w 2010 r. zostało zlikwidowanych 65 000 małych i średnich firm wskutek malejącego popytu, narastającego braku płynności i jednoczesnego zaostrzenia polityki fiskalnej (Markantonatou 2013). W samym sektorze budowlanym nastąpił w 2009 r. w porównaniu do roku poprzedniego spadek wartości produkcji przedsiębiorstw o 21,36%. Jednocześnie spadek ten był zdeterminowany w istotny statystycznie sposób przez zmienne dotyczące otoczenia przedsiębiorstw, a nie tylko zmienne na poziomie sektora budowlanego (Eriotis i in. 2013).

Oprócz sektorów, których rozwój jest silnie skorelowany z cyklem koniunkturalnym, jak chociażby branża budowlana czy branża nieruchomości, kryzys wpłynął również na kondycję greckich przedsiębiorstw usługowych. Wśród przedsiębiorstw działających w sektorze edukacyjnym, rentowność mierzona zwrotem z zaangażowanego kapitału (*ROCE*) spadła w 2010 r. do poziomu 4,2%, w porównaniu z 45,9% w 2008 r. (Lacina, Vavrina 2013). Podobnie w przypadku usług profesjonalnych, naukowych i technologicznych w tym samym okresie wartość ta spadła z 37,9% do 6,5%. W sektorze bankowości odnotowano natomiast masowe wycofywanie depozytów i alarmujący udział złych długów w portfelach instytucji finansowych (Mitsakis 2014). W badaniu 53 firm działających w sektorze logistycznym w 2011 r. Folinas i Aidonis (2012) stwierdzają, że do głównych przejawów kryzysu należały bardziej rygorystyczny wybór klientów, redukcja cen, zawieszenie projektów inwestycyjnych, ograniczenie skali działalności przedsiębiorstwa oraz redukcja personelu w zakresie pełnych etatów i pracy czasowej. Wśród najistotniejszych zmian w otoczeniu badane przedsiębiorstwa wskazywały przede wszystkim wzrost intensywności konkurencji na rynku i wzrost kosztów prowadzenia działalności. W odpowiedzi na negatywne oddziaływanie kryzysu gospodarczego 90% badanych przedsiębiorstw deklarowało podjęcie optymalizacji wewnętrznych funkcji, 70% wprowadziło bardziej rygorystyczny monitoring i kontrolę swoich dostawców, 60% podjęło działania na rzecz zmniejszenia przestojów, 50% wprowadziło nowe usługi, a 50% zareagowało obniżeniem cen. Oceniając zdolności przedsiębiorstw do radzenia sobie z oddziaływaniem kryzysu gospodarczego, Bekiaris, Efthymiou i Koutoupis (2013)[8] wskazali na fakt, iż wiele przedsiębiorstw zgadzało się z opinią, że przyczyną kryzysu było nieefektywne zarządzanie ryzykiem w przedsiębiorstwie. 36% badanych przedsiębiorstw posiadało jedynie nieformalny system zarządzania ryzykiem, a tylko 31% formalny, przy czym stopień sformalizowania tych systemów był najwyższy w sektorze bankowości i sektorze usługowym.

Perspektywa Polski

Zjawisko kryzysu gospodarczego w okresie funkcjonowania gospodarki rynkowej w Polsce nie stanowi *novum*, ponieważ już w latach 2000-2002 nastąpiła faza spowolnienia, kończąca okres dynamicznego wzrostu gospodarczego trwającego od momentu rozpoczęcia transformacji ustrojowej (Zelek 2011b). W połowie 2008 r. w Polsce zaczęły się uwidaczniać skutki globalnego kryzysu finansowego, który początkowo w największym stopniu dotyczył rynków

[8] Badanie na próbie 85 wewnętrznych audytorów w greckich przedsiębiorstwach.

kapitałowych, przenosząc się jednak stopniowo na gospodarkę realną (Rachwał 2011)[9]. Ta trwająca ponad półtora roku faza spowolnienia rozpoczęła się od gwałtownego odwrócenia trendu aprecjacyjnego złotego. Przyczyniło się ono do ograniczenia działalności inwestycyjnej, sprzyjając co prawda działalności eksportowej, jednak zwiększając zarazem złotową wartość zadłużenia zagranicznego (NBP 2009). Postępująca recesja w krajach strefy euro stopniowo zaczęła wpływać na zahamowanie polskiej sprzedaży eksportowej, a zarazem na działalność w sektorze przemysłowym.

W sferze życia publicznego funkcjonowały stwierdzenia o „zielonej wyspie", jaką Polska *de facto* była w 2009 r. z uwagi na unikatowy w UE, dodatni wzrost PKB (Sawicka 2010). Nie zmienia to jednak faktu, że symptomy spowolnienia gospodarczego w Polsce ujawniły się na wielu płaszczyznach. Po pierwsze, wzrost PKB w sposób wyraźny wyhamował, osiągając w 2009 r. wartość 2,63% (tabela 2). Ten jednak dodatni wynik stanowił podstawę do określenia Polski jako kraju o szczególnej odporności na oddziaływanie globalnego kryzysu gospodarczego, prowadzącego najlepiej dostosowaną do warunków zewnętrznych politykę ekonomiczną (Zelek 2011b). Jednym z czynników warunkujących szybką poprawę dynamiki PKB w 2010 r. był wzrost wydatków konsumpcyjnych, jak również sprzedaży eksportowej. Z drugiej strony, na rynku pracy można było zaobserwować wzrost stopy bezrobocia w porównaniu do okresu przed ujawnieniem się skutków kryzysu w gospodarce światowej. Odnotowano także wzrost inflacji w 2009 r. o 14,37%, co mogło częściowo wynikać z rosnących cen surowców na świecie. Należy również zwrócić uwagę na symptomy kryzysu w sferze finansów publicznych. Spadek stopy wzrostu gospodarczego w Polsce, podobnie jak w innych krajach, wywierał presję na finanse publiczne, co uwidaczniało się we wzroście deficytu budżetowego i – w konsekwencji – długu publicznego. W przeciwieństwie do niektórych krajów rozwiniętych, przeciwdziałających skutkom kryzysu za pomocą akcji ratunkowych, polski rząd deklarował w tym okresie redukcję wydatków budżetowych i wzmocnienie dyscypliny finansów publicznych. Spowolnienie gospodarcze ujawniło jednak słabości strukturalne w sektorze finansów publicznych, nieodczuwalne w okresie dynamicznego wzrostu. Polski deficyt budżetowy osiągnął najwyższy poziom od początku transformacji ustrojowej, plasując Polskę wśród gospodarek UE o najbardziej niebezpiecznych relacjach w budżecie (Zelek 2011b). Jednocześnie konieczne było podjęcie działań wspierających polskie przedsiębiorstwa w warunkach dekoniunktury. I tak, na przełomie lat 2008 i 2009 zostały wprowadzone zmiany w zakresie przepisów o podatku od towarów i usług oraz ustawy o swobodzie działalności gospodarczej, mające na celu ułatwienie zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej (Oniszczuk-Jastrząbek, Gutowski 2010).

Jednym z wymiernych symptomów kryzysu gospodarczego w Polsce były również spadki na polskim rynku kapitałowym w 2008 r. W obliczu załamania na rynkach krajów rozwiniętych i konieczności upłynnienia części aktywów nastąpił odwrót inwestorów od rynków wschodzących, przyczyniając się do gwałtownych spadków również w regionie Europy Środkowo-Wschodniej (Zelek 2011b). Kapitalizacja spółek giełdowych zaczęła wzrastać ponownie już w latach 2009-2010 (tabela 2). Jednocześnie można zaobserwować spadek wskaźników czynnej i biernej internacjonalizacji polskiej gospodarki, związany z jednej strony z pogorszeniem kondycji ekonomicznej polskich przedsiębiorstw, a z drugiej strony z ogólnoświatowymi spadkami w zakresie przepływu towarów i usług oraz zagranicznych inwestycji bezpośrednich.

---

[9] Transmisja do Polski skutków kryzysu gospodarczego na świecie potwierdza rosnącą od 2000 r. zbieżność rozwoju polskiej gospodarki z trendami ogólnoświatowymi (Zelek, Maniak, 2011).

Kryzys gospodarczy w polskim kontekście stanowił przedmiot badań poświęconych jego wpływowi na różne aspekty działalności przedsiębiorstw i reakcjom dostosowawczym tych podmiotów. Globalny kryzys gospodarczy w różnym stopniu wpłynął na kondycję polskich przedsiębiorstw z różnych sektorów. Analiza korelacji dynamiki wzrostu wybranych branż z dynamiką PKB w Polsce w latach 1995-2007 wskazuje na szczególną podatność budownictwa i motoryzacji na zmiany koniunkturalne, a jednocześnie relatywną odporność w sektorze farmaceutycznym i spożywczym (*Price Waterhouse Coopers* 2009: 17). Kryzys finansowy, zapoczątkowany w latach 2007-2008, w zróżnicowany sposób wpłynął na wyniki ekonomiczne spółek wchodzących w skład indeksów branżowych notowanych na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie. Analiza przeprowadzona przez *Price Waterhouse Coopers* (2009: 20-21) zwraca uwagę na dobre wyniki spółek z sektora telekomunikacyjnego, medialnego i informatycznego oraz stabilność sektora spożywczego. Z drugiej strony można zauważyć istotne spadki wartości przedsiębiorstw z branży deweloperskiej, budowlanej[10], bankowej i paliwowej. Badania NBP (2010: 10) sugerują natomiast, iż w I kwartale 2010 r. sektorami najbardziej dotkniętymi kryzysem były przetwórstwo przemysłowe, firmy oferujące dobra inwestycyjne oraz handel. Natomiast przemysł energetyczny oraz usługi wykazały się najwyższą odpornością. Według danych PARP (2010: 37) dotyczących stopnia przeżycia polskich małych i średnich przedsiębiorstw w długim okresie (2004-2009) według sekcji PKD, można stwierdzić, że najwyższą przeżywalnością do 2009 r. cechowały się przedsiębiorstwa w sekcji ochrona zdrowia (66,7%), natomiast transport, obsługa nieruchomości i firm, pozostała działalność usługowa i przemysł osiągnęły wyniki z przedziału 35,7%-37,5%. Najniższą przeżywalnością charakteryzowały się firmy z sektora handlu (24,9%) oraz hotele i restauracje (17,2%).

Z badań poświęconych symptomom oddziaływania kryzysu na polskie przedsiębiorstwa wyłania się relatywnie spójny obraz. Zelek (2011a) na podstawie przebadania 202 przedsiębiorstw z województwa zachodniopomorskiego w latach 2007-2010, stwierdził, że w ocenie 22,6% badanych firm ich kondycja ekonomiczna ulegała pogorszeniu, choć tylko 2,1% postrzegało ten okres jako najgorszy w historii firmy. Jednocześnie postrzeganie wpływu kryzysu przez polskich menedżerów było zależne od wieku przedsiębiorstw. W przedsiębiorstwach funkcjonujących do 10 lat, odsetek opinii o zdecydowanie negatywnym wpływie kryzysu na kondycję przedsiębiorstwa był wyższy. Podobnie, przedsiębiorstwa o wielkości do 49 zatrudnionych również oceniały stopień dotknięcia skutkami kryzysu jako wyższy. Wyniki badania wskazały ponadto, że w okresie 2007-2008 odnotowano największy udział przedsiębiorstw, dla których pogorszyły się takie wskaźniki jak: poziom zysków (20% przedsiębiorstw), bieżąca płynność finansowa (62,5% przedsiębiorstw) i wartość aktywów (26,9% przedsiębiorstw). W latach 2008-2009 oraz 2009-2010 wyraźna poprawa nastąpiła jedynie w odniesieniu do płynności finansowej przedsiębiorstw. Dla pozostałych wymienionych wskaźników dominującym trendem pozostawała stagnacja.

Podobne wnioski płyną z badania Zelek i Maniak (2011) na próbie 56 przedsiębiorstw regionu Pomorza Zachodniego, pośród których 50% respondentów postrzegało wpływ kryzysu gospodarczego jako raczej negatywy, a 25% jako zdecydowanie negatywny[11]. Jednocześnie, respondenci wskazywali na to, że dekoniunktura ujawniała się w największym stopniu we wzroście kosztów działalności, spadku przychodów z działalności i zysku operacyjnego, jak

[10] Zob. również Wójciak (2011).

[11] Dla 45 małych i średnich przedsiębiorstw w badanej próbie wpływ ten sięgał 30%.

również wzroście zadłużenia, fluktuacji personelu i obawach pracowników[12]. Innym symptomem kryzysu gospodarczego był spadek wartości wszystkich nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw w 2009 r. o 11% w porównaniu do 2008 r. (Sawicka 2010).

W odniesieniu do podejmowanych przez polskie przedsiębiorstwa działań dostosowawczych będących bezpośrednim następstwem utrudnionych warunków konkurowania, według badań KPMG (2009) blisko 80% polskich podmiotów podjęło w I kwartale 2009 r. kroki zmierzające do obniżenia kosztów działalności. Jednocześnie, zdecydowana większość przedsiębiorstw zainicjowała równolegle działania zorientowane na zwiększenie udziału w rynku (KPMG 2009: 40). Znacznie rzadziej uwidoczniła się natomiast skłonność do długookresowego budowania potencjału konkurencyjnego, z uwagi na wyższe ryzyko podobnych działań w warunkach ograniczonego dostępu do źródeł finansowania. Podobne wnioski płyną z badań przeprowadzonych przez Danielaka (2010: 274–278), według których polskie przedsiębiorstwa w okresie pogorszenia koniunktury gospodarczej koncentrowały się na redukcji kosztów, zatrudnienia i rozmiarów działalności, jak i wycofywania z wybranych rynków. Również badania Orłowskiego i in. (2010) oraz Zelek i Maniak (2011) wykazały, że wśród MŚP popularne były przejęcia konkurencji czy zmiany w strategiach firm. Według Lachowskiej (2011: 113–117), w przedsiębiorstwach niską skuteczność przypisywano zmianie strategii działania, poszukiwaniu nowych rynków, reorganizacji, przejmowaniu konkurencji czy outsourcingowi usług.

Działania defensywne były bardzo wyraźne również w obszarze zarządzania zasobami ludzkimi[13]. Badanie Leszczewskiej (2010: 32-34)[14] wykazało jednak, że choć ok. 40% badanych małych i średnich przedsiębiorstw planowało w 2010 r. zwolnienia, to jednocześnie blisko 45% firm zamierzało zwiększyć skalę działalności. Kowalewski (2010: 98)[15] podkreśla ponadto znaczenie silnej kultury organizacyjnej jako zasobu zwiększającego adaptacyjność przedsiębiorstw w warunkach niepewności otoczenia: w 60% przedsiębiorstw o słabej kulturze występowały zdecydowane obawy przed skutkami kryzysu gospodarczego, podczas gdy w przypadku umiarkowanie silnej i silnej kultury odsetek podobnych odpowiedzi wynosił 25%, natomiast 38% nie deklarowało takich obaw. W zakresie strategii marketingowej, wśród działań dostosowawczych w innych obszarach funkcjonalnych przedsiębiorstwa, Gąsowska (2010: 73-75) zwraca uwagę na optymalizację łańcucha dostaw jako warunek poprawy konkurencyjności w warunkach kryzysu. W tym kontekście, kooperacja z innymi podmiotami łańcucha dostaw może stanowić źródło innowacji procesowych (Boćko 2009, s. 16; Brojak-Trzaskowska i Porada-Rochoń 2012: 63). Wreszcie, na poziomie strategii przedsiębiorstwa kryzys gospodarczy skłonił niektóre przedsiębiorstwa do dywersyfikacji działalności (Kochanowska 2010) czy racjonalizacji portfela produktowo-rynkowego (Kilar 2011).

---

[12] Podobnie, w badaniu wpływu kryzysu gospodarczego w latach 2008-2010 na kondycją 30 małych i średnich polskich przedsiębiorstw, wśród negatywnych efektów dominowała mniejsza liczba zleceń i spadek sprzedaży, na którą wskazało 85% badanych firm (Orłowski i in., 2010).

[13] W I kwartale 2009 r. 59% przedsiębiorstw decydowało o zamrożeniu lub redukcji procesów rekrutacyjnych, a 33% o zwolnieniu pracowników o słabych wynikach pracy (HRM Partners 2009, : 10).

[14] Badanie zostało przeprowadzone w II kwartale 2009 r. i objęło 103 małe i średnie przedsiębiorstwa w województwie podlaskim. Pośród badanych przedsiębiorstw 68% prowadziło działalność usługową, 45,6% – handlową, a 15,6% – produkcyjną.

[15] Badanie zostało przeprowadzone w 2010 r. na próbie 31 podmiotów gospodarczych, pośród których 74% stanowiły przedsiębiorstwa produkcyjne, a pozostałą część usługowe. 68% ankietowanych przedsiębiorstw zatrudniało 50-249 pracowników.

ZAKOŃCZENIE

Przeprowadzone porównanie doświadczeń związanych z globalnym kryzysem gospodarczym zarówno z perspektywy makroekonomicznej, jak i mikroekonomicznej w Polsce i w Grecji wskazuje na istotne zróżnicowanie pomiędzy tymi krajami.

W kontekście doświadczeń kryzysu zadłużeniowego w strefie euro, stanowiącego przedłużenie niekorzystnych zmian w gospodarce światowej rozpoczętych w czasie globalnego kryzysu gospodarczego 2009 r., warto zwrócić szczególną uwagę na charakter działań rządów obu krajów podejmowanych w ramach prowadzonej polityki gospodarczej. Jednym z kluczowych czynników determinujących rozwój kryzysu w Grecji była wysokość długu publicznego. Istotnym problemem państwa były nie tyle pożyczki sektora prywatnego, ale niezdolność do obsługi stale rosnącego zadłużenia kraju. Grecja odnotowała znaczne spadki kluczowych wskaźników ekonomicznych, pomimo poprzedzającego kryzys okresu dynamicznego wzrostu. Wysoki stopień zadłużenia, utrzymujący się jeszcze przed nasileniem zjawisk kryzysowych, przyczynił się do pogłębienia problemów w momencie pojawienia się recesji w gospodarce. W tym sensie można stwierdzić, że przedkryzysowa sytuacja gospodarcza była istotnym czynnikiem determinującym skalę kryzysu oraz tempo zażegnywania jego konsekwencji.

Sytuacja gospodarki Polski na tle gospodarki Grecji wydaje się szczególna. Po pierwsze, w Polsce nie odnotowano ujemnej dynamiki PKB, lecz jedynie wyhamowanie wzrostu, które stanowiło przedłużenie rozpoczętych wcześniej tendencji spadkowych w polskiej gospodarce. Sytuacja gospodarcza w strefie euro wpłynęła bowiem na ograniczenie polskiej sprzedaży eksportowej, a w konsekwencji na ograniczenie działalności w sektorze przemysłowym. Pomimo restrykcyjnej polityki w sektorze finansów publicznych w obliczu kryzysu gospodarczego, polski deficyt budżetowy osiągnął niebezpieczny poziom.

Narodowe odmienności, które uwidoczniły się w zakresie specyficznych dla obu gospodarek przyczyn i skutków kryzysu, są także zauważalne, jeśli chodzi o powracanie gospodarek do kondycji sprzed okresu turbulencji gospodarczych. Wyjaśnieniem dla takiego stanu rzeczy są niewątpliwie trendy w zakresie kształtowania się poszczególnych zmiennych aktywności ekonomicznej na poziomie gospodarek krajowych, które zaprezentowano w ujęciu historycznym i zróżnicowany stopień podatności na zjawiska kryzysowe. Dodatkowo trzeba podkreślić, że reakcje dostosowawcze po stronie Polski oraz Grecji były także różne zarówno w wymiarze makroekonomicznym, jak i mikroekonomicznym.

Artykuł przygotowano w ramach realizacji projektu badawczego NCN „Międzynarodowa konkurencyjność polskich przedsiębiorstw w okresie prosperity i globalnego kryzysu gospodarczego"; numer 2012/07/B/HS4/03050

Marlena Dzikowska
Marian Gorynia
Barbara Jankowska
Aleksandra Kania
Katarzyna Mroczek-Dąbrowska
Piotr Trąpczyński

Uniwersytet Ekonomiczny, POZNAŃ

BIBLIOGRAFIA

M. Bekiaris, T. Efthymiou, A.G. Koutoupism, *Economic Crisis Impact on Corporate Governance & Internal Audit: The Case of Greece*, "Corporate Ownership & Control", vol. 11, nr 1, 2013, s. 55-64.

B. Boćko, *Międzynarodowe alianse strategiczne w czasie kryzysu*, „Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa, nr 10, 2009, s. 11-18.

M. Brojak-Trzaskowska, M. Porada-Rochoń, *Zakres i struktura działalności innowacyjnej badanych przedsiębiorstw województwa zachodniopomorskiego w okresie kryzysu gospodarczego*, „Współczesne Zarządzanie", nr 1, 2012, s. 55-66.

X. Changyong, S. Jun, Y. Chen, *Foreign debt, economic growth and economic crisis*, "Journal of Chinese Economic and Foreign Trade Studies*"*, vol. 5, nr 2, 2012, s 157-167.

B. Comincioli, *The Stock Market as a Leading Economic Indicator: An Application of Granger Causality,* Illinois Wesleyan University Honors Project '95, 1995. URL: http://digitalcommons.iwu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1071&context=econ_honproj (dostęp: 31.07.2014).

W. Danielak, *Konsekwencje kryzysu dla małych i średnich przedsiębiorstw*, w: R. Sobiecki, J.W. Pietrewicz (red.), *Przedsiębiorstwo a kryzys globalny*, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa, 2010, s. 269-285.

S. Devarajan, L.A. Kasekende, *Africa and the Global Economic Crisis: Impacts, Policy Responses and Political Economy*, "African Development Review", vol. 23, nr 4, 2011, s. 421-438.

M. Dzikowska, M. Gorynia, B. Jankowska B. *Globalny kryzys gospodarczy – próba pomiaru efektów dla poszczególnych krajów*, „Ekonomista", nr 6, 2015, s. 733-759.

M. Dzikowska, M. Gorynia, P. Trąpczyński, *Towards a Strategic Shift? On the Evolution of Poland's Position in the World Economy in 2003-2012*, AIB-CEE Chapter Conference Competitiveness of the CEE Region in the Global Economy, Budapest, 2014.

C.-M., Ene, A. Gheorghiu, D.-G. Cristea, Financial and Economic Crises: Romanian Vulnerabilities, *Hyperion International Journal of Econophysics & New Economy*, vol. 4, nr 2, 2011, s. 339-347.

N. Eriotis, E. Poutos, E. Retsinis, D. Vasiliou, *The Impact of Greek Economic Crisis on Profit of the Greek Construction Industry*, "International Journal of Economy, Management and Social Sciences", vol. 2, nr 7, 2013, s. 507-512.

S. Filippov, K. Kalotay, *Global crisis and activities of multinational enterprises in new EU member states*, "International Journal of Emerging Markets", vol. 6, nr 4, 2011, s. 304-328.

D. Folinas, D. Aidonis, *The effects of economic crisis to logistics outsourcing*, "International Journal of Business Science and Applied Management", vol. 7, nr 3, 2012, s. 56-67.

M.K. Gąsowska, *Zarządzanie łańcuchem w warunkach kryzysu*, w: M.K. Gąsowska, J.M. Moczydłowska (red.), *Adaptacyjność przedsiębiorstw w dobie kryzysu gospodarczego*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania w Białymstoku, Białystok, 2010, s. 55-75.

M. Gorynia, T. Kowalski, *Nauki ekonomiczne a kryzys gospodarczy*, „Studia Ekonomiczne", nr 3-4, 2009, s. 213-238.

J. Hawksworth, Y.L. Teh, *Are Stock Markets Reliable Leading Indicators of the Real Economy For the US and the UK?*, PricewaterhouseCoopers Publications, 2013.

HRM Partners, *Rynek pracy w czasach turbulencji. Część 1: Perspektywa firm*, Warszawa, 2009, URL: http://www.hrmpartners.pl/docs/artyku%C5%82y/Turbulencje_cz%201.pdf [Dostęp: 29.10.2012].

INE, *Actividad, ocupación y paro,* 2014, www.ine.es.

W. Kilar, *Wpływ kryzysu na funkcjonowanie korporacji Panasonic*, [w:] Zioło Z., Rachwał T. (red.), *Wpływ kryzysu na zachowania przedsiębiorstw oraz przemiany struktur regionalnych*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, Warszawa i Kraków, 2011, s. 187-196.

S. Kinkel, *Trends in production relocation and backshoring activities Changing patterns in the course of the global economic crisis*, "International Journal of Operations & Production Management", vol. 32, nr 6, 2012, s. 696-720.

S. Kluza, *The financial crisis of 2008–2009: the financial supervision perspective*, "The Poznań University of Economics Review", vol. 11, nr 1, 2011, s. 23- 27.

J. Kochanowska, *Przedsiębiorstwo w kryzysie - analiza przypadku Wikana SA*, w: R. Sobiecki, J.W. Pietrewicz, (red.), *Przedsiębiorstwo a kryzys globalny*, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa, 2010, s. 423-441.

T. Kowalski, Y. Shachmurove, The financial crisis: what lessons can be learned?, "The Poznań University of Economics Review", vol. 11, nr 1, 2011, s. 48-62.

K. Kowalewski, *Kultura organizacyjna a zmiany polityki personalnej przedsiębiorstw w czasie dekoniunktury gospodarczej*, w: M.K. Gąsowska, J.M. Moczydłowska, (red.), *Adaptacyjność przedsiębiorstw w dobie kryzysu gospodarczego*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania w Białymstoku, Białystok, 2010, s. 77-102.

KPMG, *Redukcja kosztów – doraźna potrzeba czy długofalowe działanie? Jak polskie przedsiębiorstwa podchodzą do optymalizacji kosztów*, 2009, URL: www.kpmg.pl [Dostęp: 28.10.2012].

Kryzys 2008 a pozycja międzynarodowa Zachodu, R. Kuźniar, (red.), Scholar, Warszawa 2011.

Kryzys finansowy i jego skutki dla krajów na średnim poziomie rozwoju, A. Wojtyna, (red.), PWE, Warszawa 2011.

Kryzys globalny. Początek czy koniec?, J. Winiecki, (red.), Regan Press, Gdańsk 2009.

A. Lachowska, *Zachowania przedsiębiorstw w okresie dekoniunktury*, w: A. Burlita, L. Bursiak, A. Grzesiuk, A. Lachowska, G. Maniak, E. Świergiel, A. Zelek, *Przetrwać dekoniunkturę. Przedsiębiorstwa i gospodarstwa domowe wobec kryzysu*, Wydawnictwo Naukowe Zachodniopomorskiej Szkoły Biznesu w Szczecinie, Szczecin, 2011, s. 108-131.

L. Lacina, J. Vavrina, *The Impact of Financial and Economic Crisis on SMEs in Greece and Ireland*, Acta Universitatits Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis, vol. LXI, nr 4, 2013, s. 1005–1016.

K. Leszczewska, *Aktywność ekonomiczna przedsiębiorstw sektora MŚP w warunkach kryzysu gospodarczego*, w: M.K. Gąsowska, J.M. Moczydłowska, (red.), *Adaptacyjność przedsiębiorstw w dobie kryzysu gospodarczego*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania w Białymstoku, Białystok, 2011, s. 23-41.

M. Markantonatou, *Diagnosis, Treatment, and Effects of the Crisis in Greece A "Special Case" or a "Test Case"?*, Max-Planck-Institut für Gesellschaftsforschung, Discussion Paper 13/3, 2013.

M. Matsaganis, *The Greek Crisis: Social Impact and Policy Responses*, Friedrich Ebert Stiftung, 2013, URL: http://library.fes.de/pdf-files/id/10314.pdf [dostęp: październik 2014 r.].

A. Matysek-Jędrych,, *How Is the Crisis Affecting the Competitiveness of Countries? : The Case of the Baltic Countries and the Global Crisis* w: A. Zhuplev, K. Liuhto, (red.), *Geo-Regional Competitveness in Central and Eastern Europe, the Baltic Countries and Russia. Part of the Research Essentials Collection*, IGI Global, 2014, s. 149-183.

F.V. Mitsakis, *The Impact of Economic Crisis in Greece: Key Facts and an Overview of the Banking Sector*, "Business and Economic Research", vol. 4, nr 1, 2014, s. 248-265.

R. Mundell, *The European fiscal reform and the plight of the Euro*, "The Poznan University of Economics Review", vol. 11, nr 1, 2011, s. 7-22.

W. Nawrot, G*lobalny kryzys finansowy XXI wieku. Przyczyny, przebieg, skutki, prognozy*, CeDeWu, Warszawa 2009.

NBP, *Polska wobec światowego kryzysu gospodarczego*, NBP, Warszawa, 2009.

NBP, *Informacja o kondycji sektora przedsiębiorstw ze szczególnym uwzględnieniem stanu koniunktury w I kw. 2010 oraz prognoz koniunktury na II kw. 2010*, Narodowy Bank Polski, Instytut Ekonomiczny, Biuro Przedsiębiorstw, Gospodarstw Domowych i Rynków, Warszawa, kwiecień 2010.

R.M. Nelson, P. Belkin, D.E. Mix, *Greece's Debt Crisis: Overview, Policy Responses, and Implications*, Congressional Research Service, 18.08.2011, URL: http://fas.org/sgp/crs/row/R41167.pdf [dostęp: październik 2014 r.].

A. Oniszczuk-Jastrząbek, T. Gutowski, Pol*skie przedsiębiorstwa w warunkach kryzysu*, w: R. Sobiecki, J.W. Pietrewicz, (red.), *Przedsiębiorstwo a kryzys globalny*, Szkoła Główna Handlowa - Oficyna Wydawnicza, 2010, s. 249-268.

W. Orłowski, R. Pasternak, K. Flaht, D. Szubert, *Procesy inwestycyjne i strategie przedsiębiorstw w czasach kryzysu*, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa, 2010.

PARP, *Raport o stanie małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2008–2009*, PARP, Warszawa, 2010.

PWC, *Kryzys na rynkach finansowych. Wyzwania stojące przed spółkami*, 2009, URL: www.pwc.pl/pl/publikacje/raport-kryzysowy.pdf [dostęp: wrzesień 2014].

T. Rachwał, *Wpływ kryzysu na zmiany produkcji przemysłowej w Polsce*, w: Z. Zioło, T. Rachwał, *Wpływ kryzysu na zachowania przedsiębiorstw oraz przemiany struktur regionalnych*, Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego, Nr 17, Wydawnictwo Naukowe UP, Kraków, 2011, s. 99-113.

J. Rymarczyk, *Globalny kryzys finansowy*, w: M. Lasoń, (red.), *Między kryzysem a współpracą gospodarczą*, Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków, 2010.

Y. Shachmurove, A historical overview of financial crises in the United States, "The Poznan University of Economics Review", vol. 11, nr 1, 2011, s. 28-46.

A. Szyszka, Genesis of the 2008 global financial crisis and challenges to the neoclassical paradigm of finance, "The Poznan University of Economics Review", vol. 11, nr 1, 2011, s. 64-72.

A. Sawicka, *Funkcjonowanie średnich firm w okresie spowolnienia i kryzysu gospodarczego*, w: A. Zakrzewska-Bielawska, (red.), *Wyzwania rozwojowe małych i średnich przedsiębiorstw. Innowacje, technologie, kryzys*, Difin, Warszawa, 2010, s. 256-269

UNCTAD, *World Investment Report 2009. Transnational Corporations, Agricultural Production and Development*, United Nations, Nowy Jork i Genewa, 2009.

M. Wójciak, *Zmiany wartości przedsiębiorstw w dobie kryzysu finansowego*, Prace i Materiały Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego, nr 4/6, 2011, s. 159-168.

A. Zelek, *Kryzys 2007-2010 - przyczyny, objawy, transmisja*, w: A. Burlita, L. Bursiak, A. Grzesiuk, A. Lachowska, G. Maniak, E. Świergiel, A. Zelek, (red.), *Przetrwać dekoniunkturę. Przedsiębiorstwa i gospodarstwa domowe wobec kryzysu*, Wydawnictwo Naukowe Zachodniopomorskiej Szkoły Biznesu w Szczecinie, Szczecin, 2011a, s. 38-43.

A. Zelek, *Cykliczność wzrostu gospodarki światowej w długim* okresie, w: A. Burlita, L. Bursiak, A. Grzesiuk, A. Lachowska, G. Maniak, E. Świergiel, A. Zelek, (red.), *Przetrwać dekoniunkturę. Przedsiębiorstwa i gospodarstwa domowe wobec kryzysu*, Wydawnictwo Naukowe Zachodniopomorskiej Szkoły Biznesu w Szczecinie, Szczecin, 2011b, s. 28-37.

A. Zelek, G. Maniak, *Polskie MSP wobec dekoniunktury gospodarczej 2007-2010 - studium przedsiębiorstw Pomorza Zachodniego*, w: A. Zakrzewska-Bielawska, (red.), *Wyzwania rozwojowe małych i średnich przedsiębiorstw. Innowacje, technologie, kryzys*, Difin, Warszawa, 2011, s. 270-284.

Z. Zioło, *Wpływ światowego kryzysu na tempo wzrostu gospodarki i światowych korporacji*, w: Z. Zioło, T. Rachwał, (red.), *Wpływ kryzysu na zachowania przedsiębiorstw oraz przemiany struktur regionalnych*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, Warszawa i Kraków, 2011, s. 9-32.

Zmiany instytucjonalne w reakcji na obecny kryzys, Wojtyna A. (red.), PWE, Warszawa 2013.

http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators

Tabela 1

Wybrane wskaźniki aktywności ekonomicznej w Grecji w latach 2000-2012

Wskaźnik	**2000**	**2001**	**2002**	**2003**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**
Wartość PKB Grecji [mld 2005 USD, ceny stałe]	196,96	205,22	212,28	224,9	234,72	240,08	253,3	262,25	261,69	253,48	240,95	223,83	208,22
Dynamika zmian wartości PKB Grecji [rok do roku]		4,20%	3,44%	5,94%	4,37%	2,28%	5,51%	3,54%	-0,22%	-3,14%	-4,94%	-7,11%	-6,97%
Wartość PKB UE [mld 2005 USD, ceny stałe]	12593,39	12850,26	13016,52	13209,69	13554,74	13851,35	14319,51	14777,78	14831,14	14158,62	14448,11	14685,96	14631,96
Dynamika zmian wartości PKB UE		2,04%	1,29%	1,48%	2,61%	2,19%	3,38%	3,20%	0,36%	-4,53%	2,04%	1,65%	-0,37%
Wartość eksportu dóbr i usług Grecji [mld 2005 USD, ceny stałe]	49,16	49,15	45,02	46,34	54,36	55,72	58,12	62,26	63,3	51,01	53,65	53,83	52,9
Dynamika zmian wartości eksportu dóbr i usług Grecji [rok do roku]		-0,01%	-8,39%	2,92%	17,31%	2,50%	4,31%	7,12%	1,66%	-19,42%	5,19%	0,33%	-1,73%
Wartość eksportu dóbr i usług UE [mld 2005 USD, ceny stałe]	4167,19	4327,2	4420,62	4508,59	4858,02	5149,76	5652,63	5975,24	6064,34	5354,35	5942,86	6319,77	6462,98
Dynamika zmian wartości eksportu dóbr i usług UE [rok do roku]		3,84%	2,16%	1,99%	7,75%	6,01%	9,77%	5,71%	1,49%	-11,71%	10,99%	6,34%	2,27%
Kapitalizacja spółek giełdowych Grecji [mld USD, ceny bieżące]	110,84	86,54	68,74	106,84	125,24	145,01	208,28	264,94	90,4	54,72	72,64	33,65	44,58
Dynamika zmian wartości kapitalizacji spółek giełdowych Grecji [rok do roku]		-21,92%	-20,57%	55,43%	17,22%	15,79%	43,63%	27,20%	-65,88%	-39,47%	32,75%	-53,68%	32,50%

Kapitalizacja spółek giełdowych UE [mld USD, ceny bieżące]	8509,27	6869,37	5705,07	7932,71	9462	10211,59	13574,44	15697,71	7609,06	9880,21	10556,06	9360,26	10399,55
Dynamika zmian wartości kapitalizacji spółek giełdowych UE [rok do roku]		-19,27%	-16,95%	39,05%	19,28%	7,92%	32,93%	15,64%	-51,53%	29,85%	6,84%	-11,33%	11,10%
Bezrobocie w Grecji [% siły roboczej wg ILO]	11,10%	10,20%	10,30%	9,70%	10,50%	9,80%	8,90%	8,30%	7,70%	9,50%	12,50%	17,70%	24,20%
Wartość zmian bezrobocia w Grecji [rok do roku]		-0,90%	0,10%	-0,60%	0,80%	-0,70%	-0,90%	-0,60%	-0,60%	1,80%	3,00%	5,20%	6,50%
Bezrobocie w UE [udział w sile roboczej, estymacje Międzynarodowej Organizacji Pracy]	9,21%	8,66%	9,02%	9,02%	9,16%	8,92%	8,22%	7,17%	6,97%	8,95%	9,61%	9,63%	10,49%
Wartość zmian w zakresie bezrobocia w UE [rok do roku]		-0,55%	0,36%	0,00%	0,14%	-0,24%	-0,70%	-1,05%	-0,20%	1,98%	0,66%	0,01%	0,86%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych World Development Indicators, http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators, (dostęp: wrzesień 2014).

Tabela 2

Wybrane wskaźniki aktywności ekonomicznej w Polsce w latach 2000-2012

Wskaźnik	**2000**	**2001**	**2002**	**2003**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**
Wartość PKB Polski [mld 2005 USD, ceny stałe]	262,99	266,16	270,00	279,62	293,98	304,41	323,26	346,54	360,13	369,61	383,29	402,48	408,77
Dynamika zmian wartości PKB Polski [rok do roku]	4,26%	1,21%	1,44%	3,56%	5,14%	3,55%	6,19%	7,20%	3,92%	2,63%	3,70%	5,01%	1,56%
Wartość PKB UE [mld 2005 USD, ceny stałe]	13042,87	13334,46	13514,54	13694,49	14040,54	14334,86	14814,34	15271,08	15339,81	14666,19	14973,31	15241,06	15174,64
Dynamika zmian wartości PKB UE	3,89%	2,24%	1,35%	1,33%	2,53%	2,10%	3,34%	3,08%	0,45%	-4,39%	2,09%	1,79%	-0,44%
Wartość eksportu dóbr i usług Polski [mld 2005 USD, ceny stałe]	74,89	77,23	80,95	92,37	96,89	106,31	122,93	135,45	144,95	135,84	153,32	165,37	172,95
Dynamika zmian wartości eksportu dóbr i usług Polski [rok do roku]	23,21%	3,12%	4,82%	14,10%	4,89%	9,73%	15,63%	10,19%	7,01%	-6,28%	12,86%	7,86%	4,58%
Wartość eksportu dóbr i usług UE [mld 2005 USD, ceny stałe]	4098,12	4243,43	4342,09	4421,35	4781,58	5070,70	5553,12	5897,41	5980,80	5267,82	5826,42	6210,61	6350,90
Dynamika zmian wartości eksportu dóbr i usług UE [rok do roku]	12,80%	3,55%	2,33%	1,83%	8,15%	6,05%	9,51%	6,20%	1,41%	-11,92%	10,60%	6,59%	2,26%
Kapitalizacja spółek giełdowych Polski [mld USD, ceny bieżące]	31,28	26,02	28,75	37,16	71,10	93,87	149,05	207,32	90,23	135,28	190,23	138,25	177,73
Dynamika zmian wartości kapitalizacji spółek giełdowych Polski [rok do roku]		-16,83%	10,51%	29,27%	91,32%	32,03%	58,78%	39,09%	-56,48%	49,92%	40,63%	-27,33%	28,56%
Kapitalizacja spółek giełdowych UE [mld USD, ceny bieżące]	8509,27	6869,37	5705,07	7932,71	9462,00	10211,59	13574,44	15697,71	7609,06	9880,21	10556,06	9360,26	10399,55

Dynamika zmian wartości kapitalizacji spółek giełdowych UE [rok do roku]		-19,27%	-16,95%	39,05%	19,28%	7,92%	32,93%	15,64%	-51,53%	29,85%	6,84%	-11,33%	11,10%
Bezrobocie w Polsce[udział w sile roboczej, estymacje Międzynarodowej Organizacji Pracy]	16,10	18,20	19,90	19,60	19,00	17,70	13,80	9,60	7,10	8,20	9,60	9,60	10,10
Wartość zmian w zakresie bezrobocia w Polsce [rok do roku]		2,10	1,70	-0,30	-0,60	-1,30	-3,90	-4,20	-2,50	1,10	1,40	0,00	0,50
Bezrobocie w UE [udział w sile roboczej, estymacje Międzynarodowej Organizacji Pracy]	9,21	8,66	9,05	9,02	9,17	8,94	8,22	7,18	6,97	8,96	9,64	9,61	10,51
Wartość zmian w zakresie bezrobocia w UE [rok do roku]		-0,55	0,38	-0,02	0,15	-0,24	-0,71	-1,05	-0,20	1,98	0,68	-0,02	0,90

Źródło: opracowanie własne na podstawie World Development Indicators, http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators, (dostęp: marzec 2016)

Słowa kluczowe: globalny kryzys ekonomiczny, geneza kryzysu, konsekwencje kryzysu, Polska, Grecja

Keywords: global economic crisis, genesis of the crisis, consequences of the crisis, Poland, Greece

ABSTRACT

The goal of the paper is to present, using the indicators of economic activity, how Polish economy coped with the last global economic crisis compared to another EU country - Greece, which faced huge difficulties while trying to get back to the pre-crisis levels of economic development.

In the first part of the paper the origins of the global economic crisis are briefly characterized. Then the results of a synthetic analysis of indicators of economic activity based on data from the World Development Indicators database are presented. The analysis is based on data describing the economic situation within the Polish and Greek economy. Both countries were chosen purposefully. Finally, referring to the results of the research of other authors, the micro-economic dimension of the consequences of the crisis within the Polish and the Greek economy is signaled.